

11. DİĞER BAZI PEYZAJ PLANCILARININ PEYZAJ PLANLAMA YAKLAŞIMI VE PLANLAMA SÜRECİ

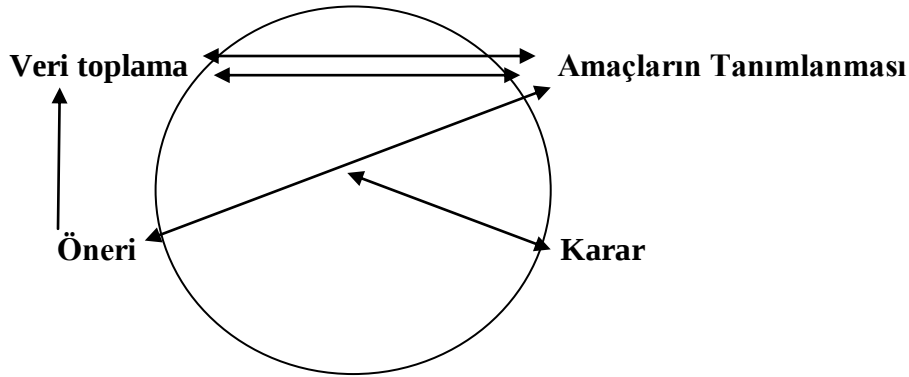
11.1. KEVIN LYNCH PLANLAMA YAKLAŞIMI

Kent imajı kitabının yazarı olan Lynch, insan faaliyetlerini karşılamak için fiziksel çevrenin düzenlenmesi sanatı olarak ‘site planning’ kavramını geliştirmiştir.

Lynch, şehircilikte yeni bir ekol ortaya atmıştır. Bu ekol plancısına rasyonel ve tutarlı çözümlere ulaşmasını sağlayacak olan bütüncül perspektifi kazandırmaktadır.

Lynch yöntemi organizma ve çevresi arasındaki etkileşim üzerinde durmuştur. Bu ilişkide düzenlenecek olan mekân, yan yana dizilmiş elemanların koleksiyonu olarak değil, bir alt yapı, yüzeyler, mekanlar, canlı varlıklar, iklimler vb. sistemler olarak görülür.

Lynch, gelişimin biyolojik ve sosyal çevre üzerindeki etkilerini önemsemiştir. Bu sistemde mekân ve zaman zıtlık yaratan önemli çelişkiler olarak tanımlamıştır. Yeni yapısal gelişimleri uygulamak, önemli konuları belirlemek ve birbiriyle bağlantılı sistemleri tanımlamak için, bir sistemin dengede olarak kabul edilen durumundan ‘bozulma derecesini’ ortaya koyacak teknikler üzerinde teknikler üzerinde durmuştur.

Lynch'in sisteminde geri-beslenme vardır. Şekilde görülen dairesel hat mekan-zaman çelişkisini çözümleyen süreci ifade etmektedir. Evrimsel bir süreçtir, ekolojik denge, alanın özgüsellığı, doğallık, erozyon sistemi, topoğrafya, eğim, peyzajlar, iklim, mikroklima elde edilerek, çakıştırma tekniği yardımıyla temel haritalar yapılabilir ve karar almada kullanılır. Paralel olarak aynı derecede önemli alan kullanım analizi (gereksinimler, değer vb.) yapılır.

11.2. KENT İMGESİ VE KEVIN LYNCH

Kaynak: Çakıcı, I., 2008. Kent İmgesi. AÜZF Peyzaj Mimarlığı Bölümü Peyzaj Planlama II Dersi Kapsamında Basılmamış Ders Notu.

Bilgi, ne hakkında olursa olsun, insan evrimi süreci boyunca insan deneyiminin ve hayatta kalmanın merkezi olmuştur (Kaplan et al. 1998). Bu nedenle, bilgi alışverişi insanın önemli yaşamsal güdülemelerinden biridir. İnsanlar bilgiyi bir çok kaynaktan alırlar; aile, arkadaşlar, yayınlar, televizyon ve diğer kitle iletişim araçları, eğitim ve özellikle gözlem. İnsanın içinde yaşadığı çevrede bir çok bilgi bulunduğu gibi insan beyinde de depolanmış bir çok bilgi bulunmaktadır. Böylece insan gözünü kapatsa da hayal edebilir, hatırlayabilir ve önünde doğrudan bulunmayan bilgiyi kullanabilir. Bir çevreyi bilmek sadece önemli nesneleri ve mekanları bilmenin ötesindedir. Aynı zamanda hakkında konuşabilir ve planlar yapabilir. Bilgi depolama, kullanma ve değerlendirme insan işlevselliğinin temelini oluşturur (Kaplan et al. 1998).

Çevre ise bilgiyi bir çok yolla ifade eder; açıkça, sözlü olarak (tabelalar), işaretlerle (trafik ışıkları gibi) vb. Çevredeki diğer insanlar da birer bilgi kaynağıdır. Çevrede var olan bilginin çoğu yalnızca içerisinde barındırdığı nesnelerle ilgili değil aynı zamanda bunların organizasyonu da ilişkilidir .

Bilginin temelinde iki eylem vardır; anlamak ve keşfetmek. Anlamak insanın dünyasına ilişkin anlam çıkarma ve etrafında olup biteni kavrama isteğini ifade eder (Kaplan et al. 1998). Ancak insan için sadece anlamak yeterli değildir. İnsanlar keşfetmeye, kendilerini geliştirmeye ve daha fazlasını öğrenmeye eğilimlidirler (Kaplan et al. 1998).

İnsanın bir çevrede işlev gösterebilmesi ve başarılı olabilmesi için çevreyi anlaması ve daha sonra çevre ile ilgili olması gereklidir (Kaplan and Kaplan 1982). Bunu yapabilmesi için çevre uyumlu (*coherent*) ve okunabilir (*legible*) olmalıdır. Yani bir birey çevrenin bileşenlerini karakterize edebilmeli ve yorumlayabilmelidir.

İnsanlar çevrelerinden bilgiyi yalnızca nörofizyolojik süreçlere bağlı değil aynı zamanda kişilikleri ve kültürel yapı özelliklerine bağlı olarak da alırlar. İnsanın çevresine ait bu bilgiler beyinde “*bilişsel imgeler*” olarak depolanır. Bilişsel imgeler, insanların bir mekanı düşündükleri zaman zihinlerinde canlanan imgedir. Bilişsel imgelerin en önemli özellikleri “gerçek” mekanları basitleştirmeleri ya da değişikliğe uğratmalarıdır (Knox and Marston 2003).

Bir çevreyi bilmek sadece önemli nesneleri ve mekanları bilmenin ötesindedir. Aynı zamanda tüm bunların birbirleriyle nasıl bağlandığını ve birbirleri ile ilişkilerini bilmektir. Bu nedenle bir çevreyi bilmek için çevrenin sunduğu imgeler tek başlarına yetersizdir. Bu imgeler birbirleriyle ilişkilendirilmelidir. Bilişsel harita insan düşünme süreci ile fiziksel çevre arasındaki bağlantıyı sağlar .

Bilişsel haritalar mekan organizasyonu ile ilgilidir. Çevrenin yapısı ve mekanlar arasındaki uzaklıkları içerirler. Bilişsel haritalar zihinsel imgelerden oluştuğu için bazı temel hatalar ortaya çıkmaktadır (Anonymous 2004);

- Tamamlanmamışlık: Bazı mekan elemanlarının eksikliği ya da imgesinde eksiklikler.
- Bozulma: Geometrik, uzaklık ve yön hataları.
- Çarpıtma: Mekanda var olmayan özelliklerin bilişsel haritada var olması.

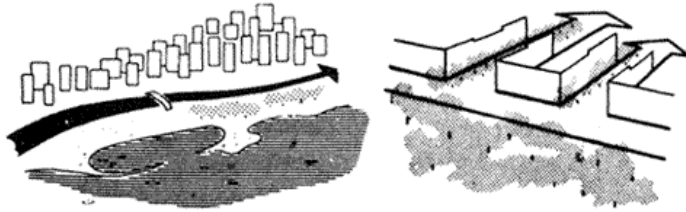
Çevresel imgeler gözlemci ve çevresi arasındaki çift yönlü sürecin sonucudur. Çevre, farklılıklar ve ilişkiler sunarken, gözlemci büyük bir uyumlulukla ve amaçları/istekleri doğrultusunda gördüklerini seçer, organize eder ve anlam çıkarır (Lynch 1960).

Lynch, temel olarak insanların çevrelerine ilişkin imgeleri nasıl yapılandırdıkları ile ilgilenmiştir. Kentsel bilişsel haritalar üzerinde çalışmalar yürütmüştür ve bu çalışmalar sonucunda iki önemli kavram ortaya koymuştur; **yön bulma ve okunaklılık**.

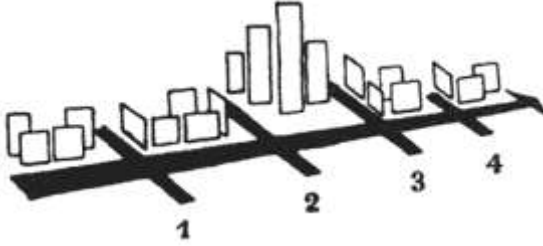
Lynch'e (1960) göre birinin çevre içerisinde yönünü belirleyebilmesi, insanlar için varoluşsal bir gerekliliktir. Okunaklılık ise parçaların tanınma ve bir bütün içerisinde organize edilebilme kolaylığıdır (Lynch 1960). Bu amaçla Lynch (1960), kentsel çevrenin yapısının temeli olarak bir dizi eleman ortaya koymuştur; güzergahlar, sınırlar, bölgeler, noktalar ve nirengiler (özgün odaklar). Bu elemanlar kent imgesini oluşturmaktadır;

İzler (Paths): Gözlemcinin hareket ettiği kanallardır. Sokaklar, demiryolları, yürüyüş yolları vb. İnsanlar kenti bu güzergahlar boyunca hareket ederken gözlemlerler.

Kenarlar (Edges): Gözlemci tarafından güzergah olarak değerlendirilmeyen ya da kullanılmayan çizgisel elemanlardır. Devamlılığı bölen çizgiselliklerdir. Kıyılar, duvarlar vb.

Bölgeler (Districts) : Kentin orta ya da büyük parçalarıdır. Gözlemci zihinsel olarak içine girer. Ortak ve tanımlayıcı özelliklere sahiptirler.

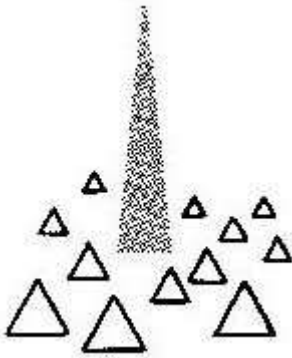

Düğümler (Nodes) : Kentteki stratejik odaklardır. Gözlemci içeriden algılayabilir. Kavşaklar gibi.

(www.eslarp.uiuc.edu/.../groups/g/lynch.htm)

Nirengiler (Landmarks) : Noktasal referanslardır. Ancak gözlemci içine girdiği zaman landmark olma özelliğini yitirir. Genellikle fiziksel bir objedir; bina, işaret, dağ vb.

(www.eslarp.uiuc.edu/.../groups/g/lynch.htm)

Bu elemanların biraraya gelişleri ve kent içerisindeki dağılımları o kentin okunaklılığını belirler. Ancak Lynch'in ortaya koyduğu bu çalışmanın deneysel temeline yönelik eleştiriler yapılmıştır. Lynch'in kent okunaklılığına ilişkin belirlediği beş eleman çalışmanın öncesinde saptanmıştır. Dolayısıyla bilişsel haritaların analizinde önemli rol oynamaları şaşırtıcı değildir. Ancak daha sonraları yürütülen deneysel çalışmaların bazıları Lynch'in sonuçlarına benzer sonuçlara ulaşmışlardır. Bir diğer eleştiri ise Lynch'in çalışma gruplarına ilişkindir. Lynch'in çalışma grupları çoğunlukla beyaz ırk, orta sınıf ve fiziksel engeli olmayan kişilerden oluşmaktadır (Ungar 1999).

Son olarak Lynch'in önemle üzerinde durduğu okunaklılık ölçütünün kent peyzajının kalitesinin belirlenmesinde sınırlı bir rol üstlendiği üzerine eleştiriler yapılmaktadır (Ungar 1999). Ancak yine de Lynch'in kent imgesi ile ilişkin geldiği nokta bugün hala yürütülen çalışmalarda kullanılmaktadır. Benzer çalışmalar yürütülmüş olsa dahi Lynch'in kentin okunaklılığına ilişkin kurduğu sistem bugün hala bir çok çalışmaya temel oluşturmaktadır.

KAYNAKLAR

Anonymous 2004. www.colostate.edu/Depts/Psychology.

Kaplan, R., Kaplan S. and Ryan R.L. 1998. With People in Mind. Island Press, 239 p., USA.

Kaplan, S., & Kaplan, R. 1982. Cognition and environment: functioning in an uncertain world. Praeger, New York.

Knox, P.L and Marston, S.A. 2003. Places and regions in Global Context: Human Geography. 2nd Edition. Pearson Education Inc, New Jersey.

Lynch, K. 1960. The image of the city. The MIT Press, U.S.A.

Ungar, S. 1999. Environmental perception, cognition and appraisal. Glasgow Caledonian University, Environmental Psychology 4 lecture notes. Scotland.

11.2. CARL STEINITZ

Carl Steinitz ve onun Harvard Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı ile Kentsel Tasarım ve Planlama Bölümünden arkadaşları fiziksel planlamada verilerin kullanımına ilişkin sorunlara bir cevap veren matematiksel modeller ve otomatik teknikler geliştirdiler .Çalışmaları bilgisayar ortamında gerçekleştirilmiştir.

Steinitz yöntemi aşamalı olarak aşağıdaki şekilde özetlenebilir.

1.Envanter Oluşturma :Veriler coğrafi referanslarıyla bilgisayar ortamına aktarılır.(UTM kullanılmıştır) Steinitz GRID (kareleme) sistemi kullanılmıştır.Envanteri oluşturulacak fiziksel çevreye ait faktörler çalışma alanına ve gelişim tipine bağlı olarak belirlenir.

2.Potansiyel Kullanım Tipinin Belirlenmesi:Bunlar çalışma alanının olanaklarına, mevcut gereksinimlere ve plan hedeflerine göre seçilir.Honey Hill parkında yapılan çalışmada aşağıdaki aktivitelere karar verilmiştir:

- **YAZ:** Avcılık, balıkçılık, yüzmeye, yürüyüş, kamping, piknik, otopark alanları, yollar, spor alanları, alt yapı

- **KIŞ:** Avcılık, kayak, yürüyüş, otopark alanları, yollar, alt yapı

3.Her Aktive İçin Alan ya da Kapasitesini ve Duyarlılığını Saptama: Bu aşamada önemli elementlere karar verilmekte ve öneri faaliyetle karşılaşılmaktadır. Atraksiyon saptama için her aktivitenin gereksinimleri göz önünde bulundurulmakta ve değerlendirilmektedir. Bu amaçla bir ıskala kullanılmakta, her önemli görülen element derecelenmektedir. Böylece her gridin bir değeri oluşmakta, duyarlılık içinde hiyerarşik bir ıskala kullanılmaktadır. Burada her kaynak(element) potansiyel aktivitenin lokalizasyonu ile etkileme derecesi belirlenir. Tüm elementlerin toplamı her grid için duyarlılık derecesi verir.

4.Atraksiyon ve Duyarlılık Haritasına Göre Ekonomik , Sosyal, Politik vb. Koşullar da Dikkate Alınarak Öncelikli Kullanım Belirlenir.

5.Kapasiteyi Arttırmak ve Etkiyi En Aza İndirmek Amacıyla Değerlendirmeler Yapılır.

1 How should the landscape be described?

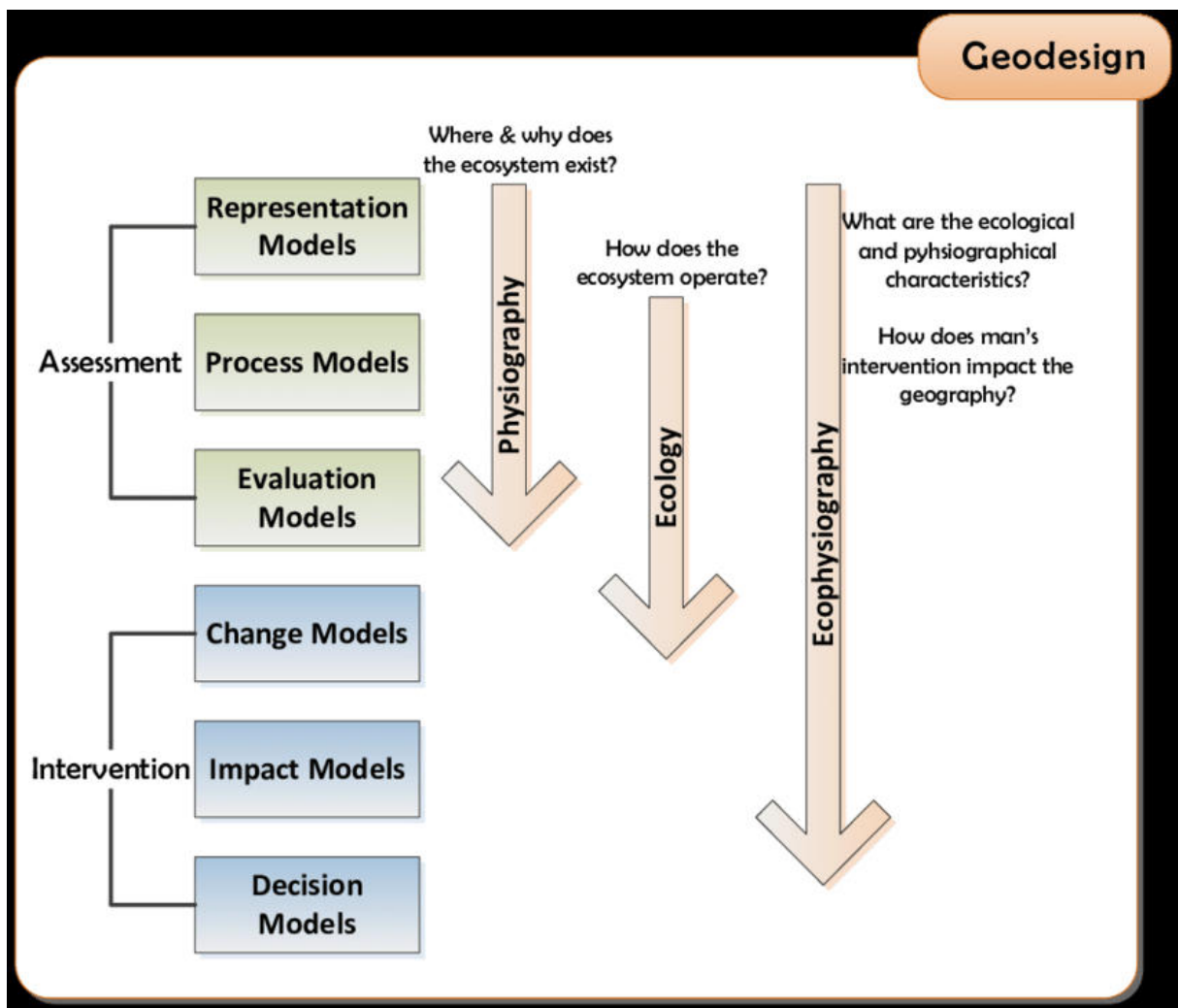
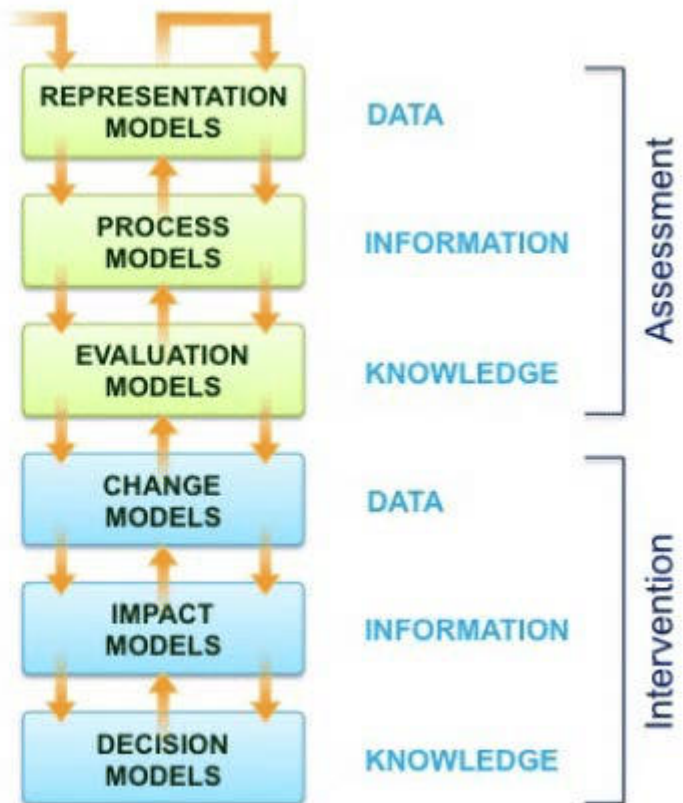
2 How does the landscape operate?

3 Is the landscape working well?

4 How might the landscape be altered?

5 What differences might the changes cause?

6 Should the landscape be changed?

Steinitz Yönteminin Aşamaları

Temsil / Envanter (Representation):

Veriler coğrafi referanslarıyla bilgisayar ortamına aktarılır. Çalışma alanı, ızgara (grid) tabanlı bir yapı kullanılarak modellenir ve farklı katmanlar üst üste bindirilerek (overlay) haritalar üretilir. Bu aşama, fiziksel çevreye ait verilerin sistematik biçimde dijital ortama taşınmasını sağlar.

Süreç (Process):

Bu aşamada çalışma alanındaki doğal ve beşerî süreçler modellenir. Erişilebilirlik, topoğrafya, su rejimi, jeoloji ve arazi kullanımı gibi faktörler analiz edilerek alanın dinamik yapısı ortaya konur.

Değerlendirme (Evaluation):

“Uygunluk” ve “duyarlılık” ölçütleri tanımlanır. Her bir faktöre ağırlık verilerek ızgara hücreleri için puanlar hesaplanır. Böylece alanın hangi bölümlerinin belirli kullanımlar için daha uygun veya daha kırılgan olduğu belirlenir.

Değişim (Change):

Olası kullanım ve gelişim senaryoları tanımlanır. Rekreasyon alanları, altyapı, yollar veya diğer kentsel gelişim seçenekleri gibi senaryolar bu aşamada oluşturulur.

Etki (Impact):

Her senaryonun çevresel ve sosyal etkileri değerlendirilir. Etkiler, kırılganlık ve uygunluk haritalarıyla karşılaştırılarak olası sonuçlar analiz edilir.

Karar (Decision):

Ekonomik, sosyal ve politik koşullar da dikkate alınarak en uygun senaryolar seçilir. Süreç gerektiğinde yinelenir ve kararlar farklı olasılıkların karşılaştırılmasıyla olgunlaştırılır.